

Inkerin pakolaisia Raudussa itsenäisyytemme alussa

- eräs luku kansanosamme tragediaa

Vuosina 1918-1922 Suomen itärajan tuntumassa ja Suomenlahden itäpään alueilla Venäjän puolella nousi monia suomalaisten tai suomensukuisten heimojen vapautusliikkeitä Neuvostovenäjän alaisuudesta. Niihin osallistui myös suomalaisia vapaaehtoisia ja ne saivat peräti heimosotien leiman. Heitä elähdyttivät jopa unelmat yhteisestä ja suuresta Suomesta. Tähän liikehdintään kuuluu 1919-1920 tapahtunut inkeriläisten kansannousu, joka kosketti myös Rautua.

Inkerin alueelle 1600-luvulta lähtien muuttaneet suomalaiset sekä siellä vanhastaan asuneet inkerikot olivat eläneet päällisin puolin sovussa alueen venäläisväestön kanssa, mutta tultaessa 1800 -luvun lopulle Venäjällä nouseva kiihkokansallisuus, panslavismi, alkoi aiheuttaa heille lisääntyviä ongelmia. Vuoden 1917 väestönlaskennan mukaan Inkerissä asui runsaat 140 000 luterilaista suomalaista ja runsaat 20 000 ortodoksista inkerikkoa.

Jo ennen Venäjän vallankumousta Inkerissä oli syntynyt oma-aloitteista toimintaa taloudellisen ja sivistyksellisen itsehallinnon puolesta. Radikaaleimmat suunnittelivat jopa Suomeen liittymistä. Takaisku tuli kuitenkin lokakuun vallankumouksen seurauksena. Uusi bolshevikkihallitus ryhtyi pystyttämään raa'alla tavalla neuvostojärjestelmää Inkeriin ja tukahduttamaan kansallisia vapautushaaveita.

Pakolaisia Rautuun

Inkerin sotatoimien, ryöstelyiden, kodeista häätöjen ja muiden väkivaltaisuuksien seurauksena Suomeen alkoi tulla joukoittain inkeriläisiä pakolaisia lähinnä rajaa lähellä olevista pitäjistä. Pakolaisia saapui erityisesti Rautuun, Metsäpirttiin ja Kivennavalle. Eniten pakolaisia tuli vuosina 1919-1920. Vielä 19221 heitä on sanottu tulleen pieniä määriä mm. Huhdin kylän kautta. Kaikkiaan heitä oli Suomessa arviolta noin 5000 ja

lopulta noin 8 200 - 8 300. On mainittu jopa 10 000. Tarkkaa lukumäärää ei ole tiedossa. Vaikka raja oli suljettu, pakolaiset pääsivät joko suoraan rajavartion läpi tai metsiä pitkin.

Suomi ei ollut mitenkään varustautunut näin suurten pakolaisjoukkojen tuloon. Paikalle komennetut rajavartijat, tulli ja poliisi kuulustelivat ja kirjasivat pakolaiset, jotka sitten toimitettiin eteenpäin seuraaville viranomaisille.

Tulijoista suurin osa oli perhekuntia. Heitä sijoitettiin mm. Rautuun, Metsäpirttiin, Sakkolaan ja Pyhäjärvelle. Pitäjäkohtaisia lukuja ei ole tiedossa, mutta Rautuun heitä jäi vähintään satoja. Vastaanottotiloja ei luonnollisestikaan ollut, vaan pakolaisia sijoitettiin yksityisperheisiin ja improvisoituihin hätämajoituksiin, kuten kouluille. Raudussa myös aseman seudulle, jossa voitiin järjestää majoitusta tyhjillään olevissa, alun perin rautatie- ja tullihenkilöstölle tarkoitetuissa asunnoissa. Nämä oli rakennettu vasta joitakin vuosia aikaisemmin.

Pakolaisilla ei ollut mukanaan muuta kuin enintään hevonen rattaineen, joissa saattoi olla välttämättömiä tarve-esineitä ja ruokatarvikkeita, ei muuta.

Pakolaisten ylläpito tuotti suuria kunnille vaikeuksia, sillä elintarvikkeista oli Suomessakin ankaraa pulaa ja paikoittain kärsittiin suoranaista nälänhätää. Kuntien taloudet olivat heikoilla eikä minkäänlaisia ylimääräisiä varoja ollut. Ei ollut muuta keinoa kuin jakaa puutetta rautulaisten kanssa.

Elettävä kuitenkin oli. Inkeriläiset olivat heimoltaan ja kieleltään suomalaisia, eikä tiettävästi heitä kohtaan käyttäydytty syrjivästi. Vaikka he eivät olleet Suomen kansalaisia, he olivat heimoltaan ja kieleltään täysin suomalaisia. Tuolloin saatettiin puhua hyvistä ja huonoista pakolaisista. ”Hyviä” olivat inkeriläiset ja ”huonoja” muut pakolaiset.

Pohjois-Inkerin hoitokunta

Muun Suomen viranomaisilla ei ollut tietoa em. tapahtumista tai se oli hyvin puutteellista. Heinäkuun alkupäivinä 1919 Raudussa kokoontui 390 Inkerin pakolaista. Kokous hyväksyi pakolaisten poliittisen tavoitteen: Saada puolustaa kotejaan bolsevikkejä vastaan ja taistella inkeriläisten itsenäisyyden tai ainakin autonomian puolesta. Kokous asetti toimikunnan, joka päättyi hieman myöhemmin nimeen Pohjois-Inkerin pakolaisten hoitokunta. Kokous valtuutti toimikunnan ottamaan lainan ja toimeenpanemaan yleisen keräyksen pakolaisten avustamiseksi. Syynä pakolaisten oma-aloitteiseen toimintaan olivat heidän kurjat olonsa sekä toisen, Länsi-Inkerissä toimineen Inkeriläisten hoitokunnan keskittymien vain Länsi-Inkeriin.

Pohjois-Inkerin hoitokunta oli käytännössä Inkerin pakolaisten hallitus. Se puheenjohtajana toimi rautulainen monitoimimies, opettaja ja kansanedustaja **J. P. Kokko**. Muut jäsenet olivat joko inkeriläisiä tai suomalaisia, joista useat rautulaisia.

Inkerin vapaajoukon hyökkäykset rajan yli

Samoihin aikoihin Suomen hallitus myönsi pakolaisille luvan järjestäytyä sotilaallista itsepuolustusta varten ja antamalla aseita ja koulutusta tälle pienelle vapaaehtoisjoukolle.

Joukon johtajaksi hakeutui Raudun rintamalla Vapaussodassa valkoisella puolella toiminut yltiöpäinen, mutta kyvykäs everstiluutnantti **Yrjö Elfengren**. Hän aloitti 26. heinäkuuta 1919 hyökkäyksen 580 miehen voimalla rajan yli Inkerin puolelle. Hyökkäys ei onnistunut kuin 10-15 kilometrin syvyyteen Lempaalan suuntaan. Koska hyökkäys oli aloitettu ilman virallisen Suomen lupaa ja toiveita, raja suljettiin ja inkeriläisten avustaminen kiellettiin.

Virallisella Suomella ei ollut yksiselitteistä tavoitetta Inkerin asiassa. Toisaalta sille oltiin myötämielisiä ja katsottiin Elfengrenin toimintaa alussa läpi sormien, mutta toisaalta oltiin käytännössä kielteisellä kannalla. Katsottiin, ettei Suomi voi vaikuttaa inkeriläisten kohtaloon ja myös kenraali **Mannerheimin** tiedetään olleen kielteisellä kannalla sotatoimiin nähden. Suomella ei olisi ollut mitään mahdollisuuksia taistella syntyneitä punaista armeijaa vastaan esim. valloittamalla Pietari. Suomi olisi vain ajautunut sotaan Neuvosto-Venäjän kanssa.

Elfengren ei luovuttanut, vaan aloitti Suomen armeijan kiellosta huolimatta uuden hyökkäyksen 21. lokakuuta 1919 Metsäpirtin Tapparista Miikkulaisiin ja Vuoleelle. Reilun viikon päästä joukko oli palannut takaisin lähtöasemiinsa mm. ampumatarpeiden loputtua.

Hyökkäykset vain lisäsivät Inkeriläisten kärsimyksiä. Bolshevikit kostivat inkeriläisille mm. polttamalla heidän talojaan. Pakolaisvirta Suomeen yltyi entisestään. Elfengren erotettiin tehtävästään. Pohjois-Inkerin toimikunnan puheenjohtaja erosi itse. Vapaaajoukon miehet alistettiin pääosin Karjalan kannaksen rajakomendantille ja joukkoa supistettiin. Komentajaksi nimitettiin suomalainen jääkärikapteeni **Jussi Sihvo**.

Haaveet Inkerin itsehallinnosta haihtuivat. Inkeriläisten Kirjasaloon perustama n. 30 neliökilometrin laajuinen ja viitisen kylää käsittävä "Kirjasalon tasavalta" purettiin. Inkerin lippu laskettiin juhlallisesti 5. joulukuuta 1920 suomalaisten upseerien läsnä ollessa. Suomalainen jääkärieverstiluutnantti **Erik Heinrichs** komensi lopuksi: "*Pohjois-Inkerin pataljoona. Marssi nyt Suomen puolelle.*" Kirjasalon siviilit seurasivat murheellisina surunauhalla varustetun Inkerin lipun ja sitä seuraavan marssirivistön jäljessä karjoineen ja muine tavaroineen Kivennavan Lipolan kylään. Viimeisestäkkin vapaaajoukon sotilaasta oli tullut pakolainen. (Kirjasalon tasavallasta on laajempi artikkeli Rautulaisten lehdessä nro 2/2019.)

Pakolaisten avustusta Raudussa

Syyskesällä 1919 käynnistettiin valtion varoin toimiva Inkerin avustuskomitea. Vähitellen saatiin myös tukea Amerikan Yhdysvaltojen tukea. Se perustui ensimmäisen maailmansodan jälkeiseen Euroopan avustushjelmaan, joka oli tulosta amerikkalaisen **Herbert Hooverin**, myöhemmin USA:n presidentin, ponnisteluista. Sota oli köyhdyttänyt monet Euroopan maat ja radikaalit voimat uhkasivat maiden valtiojärjestystä ja yhteiskuntarauhaa. Suomeen tullut apu kanavoitiin Amerikan Punaisen Ristin kautta.

Apu oli luonnollisesti elämisen välttämättömiä tarvikkeita, kuten ruokaa ja vaatteita sekä terveydenhoitoon liittyviä tarvikkeita. Punaisen Ristin apu oli epäpoliittista. Koko Suomi sai sitä kaikkiaan 3 500 tonnia. Määrää havainnollistaa se, että sitä oli noin kolmen nykyaikaisen tavarajunan verran. Avun jakelupaikkoja oli yhteensä kuutisenkymmentä eri puolilla maata. Yhdeksi jakelupaikaksi tuli Rautu, jonka alueella oli 18 sivujakelupaikkaa.

Näin hakumatkat eivät muodostuneet kohtuuttoman pitkeksi. Apua jaettiin muillekin kuin vain inkeriläisille. Raudun osuutta em. apumäärästä ei tiedetä, mutta oli kymmeniä tonneja kuitenkin. Vaatteina, ruokana ja hoitotarvikkeina se on melkoinen kuorma.

Ruoka- ja vaateavustusten ohella pyrittiin huolehtimaan sairaista ja vanhuksista mahdollisuuksien mukaan. Raudussa oli parin vuoden ajan inkeriläisille tarkoitettu sairaalakin, jota kuvannee oikeammin sana sairashuone.

Vuodesta 1920 lähtien Raudussa toimi myös Amerikan Punaisen Ristin ylläpitämä orpokoti, joka myöhemmin siirrettiin Sakkolan Kiviniemeen. Raudussa lastenkodin on sanottu toimineen aseman läheisyydessä Pyykön sahan asuinrakennuksessa. Amerikan Punainen Risti huolehti sen elintarvikkeista ja pito- sekä vuodevaatteista. Lapset saivat orpokodissa kansakouluopetusta. Töihin kykenevät osallistuivat kesäisin heille sopiviin maataloustöihin. Punaisen ristin toiminta jatkui toukokuulle 1921 saakka, jolloin varastot siirtyivät Suomen valtiolle.

Raudun kansalaisopisto rehtori **Eino Rahikka** kirjoitti avun saapumisesta Rautuun seuraavasti:

*Raudun asemalle saapui eräänä keväisenä iltana postijuna, jonka perässä oli useita tavaravaunuja ja niiden sivussa suurin kirjaimin sanat: ”Amerikan Punainen Risti”. Asemalla olleet paikkakuntalaiset ja Inkerin pakolaiset ilostuivat tämän nähtyään niin, että muittenkin kuin allekirjoittaneen silmät ilosta kostuivat. Paikkakunnan talonpojat huolehtivat nopeasti tavaroiden siirtämisen varattuihin varastoihin ja asemalta Punaisen Ristin keskuspaikaksi vuokrattuun Järveläisen taloon (kirkkoherra Järveläinen? Asui kyllä pappilassa Raudunkylällä). Punaisen Ristin mukana tuli Amerikasta kapteeni **J. Mills** valvomaan tarvikkeiden tasapuolista jakoa. Tulkkina ja asiantuntijana toimi neiti **Matilda Rahikka**.*

Amerikan Punaisen Ristin toimisto Raudussa

Inkeriläisten orpokodin lapsia ja henkilökuntaa Raudussa 1920.

Vaikka Suomen ja Venäjän raja oli sulkeutunut, Inkerin puolelle Kirjasalon "tasavaltaan" oli mahdollista päästä. Siihen vaadittiin rajan ylittäjältä kirjallinen lupa, jota sanottiin passiksi. Passi tarkastettiin rajalla.

Kirjasaloon menevien passintarkastusta vähäisen rajajoen sillalla.

Siitä kuinka pakolaiset elivät ja tulivat toimeen, ei ole tarkempaa tietoa. Voisi vain kuvitella, että työkykyiset hakeutuivat niihin työtilaisuuksiin, joihin he pystyivät. Esimerkiksi maataloustöihin. Luonnollisesti heidän menonsakin olivat pieniä, mutta luultavaa on, että he elivät osin myös rautulaisten avustamina niin ravinnon kuin vaatetuksenkin suhteen. Selvää on, että tällainen lisää kodittomuuden tunnetta ja ikävää entiseen kotiseutuun.

Kansalaisopisto Rautuun

On sanottu, että juuri inkeriläisten vuoksi tai ansiosta Rautuun perustettiin kansalaisopisto. Niin tai näin, mutta samoihin aikoihin kouluhallitus kiinnitti huomiota valistustyön tekemiseen rajaseutuväestön keskuudessa. Sen valistusohjaaja tuli käymään Rautuun syyskuussa 1922. Raudun asemalla pidettiin kokous, joka oli yksimielinen kansalaisopiston tarpeellisuudesta Raudussa. Päätettiin pitää uusi kokous Inkerin pakolaisten kansakoululla Haapakylässä **Heikki Pekkasen** talossa. Kokouksessa valittiin toimikunta valmistelemaan asian jatkoa, ja seuraavassa kokouksessa marraskuussa päätettiin opiston perustamisesta yksimielisesti ”yleisen innostuksen vallassa”.

Opiston johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin rautulainen Eino Rahikka. Tilat olivat löytyneet aluksi aseman lähellä olevasta **M. Tukian** talosta. Myöhemmin toiminta jatkui myös **Viljo Sataman** talossa. Opistoon toimintaa oli keskuspaikan lisäksi myös joillakin kansakouluilla, jotka olivat opiston vapaasti käytettävissä. Todettakoon, että kansanopisto ja kansalaisopisto ovat eri käsitteitä. Kansanopisto on koulumainen ja usein sisäoppilaitosmallinen ja sen oppilaat valitaan ohjelman mukaisille kursseille hakemuksesta. Kansalaisopisto on kaikille avoin opinto- ja sivistyspaikka ilman ammatillisia tavoitteita.

Inkerin pakolaiset ottivat kansalaisopiston antaman tarjonnan erityisen aktiivisesti vastaan. Opiston järjesti mm. erilaisia kursseja, opintopiirejä ja tutustumismatkoja. Opetus tapahtui pääasiallisesti iltaisin ja myös sunnuntaisin. Opistolla oli useita satoja niteitä käsittävä kirjasto. Opettajina olivat etupäässä paikkakunnan opettajat, mutta vierailevina luennoitsijoina oli myös joukko professoreja ja tunnettuja näyttelijöitä. Rahoituksensa opisto sai valtion lisäksi erilaisilta sivistysjärjestöiltä ja jopa liike-elämältä. Opiston oppilasmäärä vaihteli 79 ja 182 väliltä. Koettiin, että opisto oli paikkakunnalla tarpeen vaatima ja sen ansiosta yleinen sivistystaso kohosi Raudussa huomattavasti. Opiston toiminta jatkui Talvisodan syttymiseen saakka.

Pakolaisten lapset tarvitsivat peruskoulutusta, mutta monin paikoin tilojen ja rahan puute estivät heidän koulunkäyntinsä. Raudussa inkeriläislapsille järjestetty kansakoulu siirtyi asuintaloon aseman läheisyyteen 1919. Koululla ei siis ollut omaa taloa. Samanlainen koulu toimi myös mm. Metsäpirtissä ja Kivennavalla. Vähitellen inkeriläislapsia pystyttiin sijoittamaan kuntien normaaleihin kouluihin. Järjestelyihin osallistui myös Pohjois-Inkerin hoitokunta.

Murheellinen paluu

Tarton rauhansopimuksessa 1920 Suomen ja Neuvosto-Venäjän välillä Suomi luovutti Kirjasalon Venäjälle, joka taas lupasi taata inkeriläisten kulttuuriautonomian.

Rauhansopimuksen allekirjoitustilaisuudessa Tartossa 14.10.1920 venäläiset antoivat seuraavan lausunnon:

”Venäjän valtuuskunta ilmoittaa ... että Pietarin kuvernementin suomalaisen väestö nauttii täydessä määrässä kaikkia niitä oikeuksia ja etuja, jotka Venäjän lait myöntävät vähemmistökansallisuuksille... Tämä tarkoittaa erityisesti sitä, että suomalaisella väestöllä on oikeus valtakunnan lakien ja asetusten rajoissa vapaasti järjestää kansanvalistustoimi, kunnallinen hallinto ja paikallinen oikeudenkäyttö, oikeus ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin yhteisiin toimenpiteisiin taloudellisen asemansa kohottamiseksi, oikeus toteuttaa edellä mainittuja tarkoituksia...voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti... sekä ...muissa sisäisissä asioissaan vapaasti käyttää paikallisen väestön kieltä.”

Tämä on selvää tekstiä. Se oli omiaan houkuttelemaan Inkerin pakolaisia muuttamaan takaisin Venäjälle. Heitä muuttikin arviolta 2 000. Inkeri oli heidän kotinsa ja ymmärtää hyvin kotiseudun kaipuun. Väliaikaisen parin vuoden Suomessa oleskelunsa aikana he katsoivat olevansa täällä vieraita. Kuitenkin Suomeen jäi tuhansia inkeriläisiä. Heilläkin oli tähän syynsä. Olko heillä jo käsitys venäläisestä luotettavuudesta?

Aluksi näyttikin, että elämä Inkerissä voisi palata ennalleen, kunnes havaittiin, että lupauksille viitattiin Venäjällä kintaalla. Inkeriläisten vainot ja karkotukset kotiseuduiltaan alkoivat 1920-luvun lopulla. Stalinin vainot 1930-luvulla muuttivat olot perusteellisesti. Se oli alkua Inkerin heimon tuhoamiseksi. Se täydentyi myöhemmin toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen. Jatkosodan aikana 1943-1944 siirrettiin Suomeen noin 63 000 inkeriläistä, mutta rauhanehtojen mukaisesti heidät oli palautettava Venäjälle. Sieltä annettiin nytkin suuria lupauksia, jotka jälleen kerran rikottiin räikeästi. Jälkikäteen tehdyssä tutkimuksessa on todettu Venäjän rankaisseen tietoisesti inkeriläisiä heidän sodanaikaisesta yhteistyöstään vihollismaan kanssa.

Osa ei halunnut palata ja jatkoi elämistään Suomessa pakoillen virkavaltaa. Pakkopalautuksessa luovutettiin Suomesta runsaat 40 000 inkeriläistä. Suomeen jääneet inkeriläiset selviytyivät kuka mitenkin ja osa muutti ulkomaille. Yhteistä oli aina 1990 -luvulle jatkunut epävarmuus, salailu ja pelko Venäjän valtiollisen poliisin lonkeroista Suomessa. Se on kuitenkin jo eri juttu eikä kuulu tämän kirjoituksen otsikon alle.

Nämä palautukset ovat yksi maamme ulkopolitiikan suurimpia häpeäpilkkuja. Lieventäväksi asianhaaraksi voitaneen katsoa, että palauttamispäätös oli tehtävä 1944 niin sanotusti puukko kurkulla.

Inkeriläisten paluumuuttajien karavaani on ruuhkautunut Raasulissa keväällä 1922.

Lähdeaineistoa

- Toivo Flink: Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944-1955. SKS/Kansallisarkisto. Historiallisia tutkimuksia 251. Saarijärven Offset Oy 2010
- Eros Jäske (toim.): Rautu ja rautulaiset III. Rautulaisten pitäjäseura. Toinen painos. Interkopio Oy. Mikkeli 1998
- Jussi Niinistö: Heimosotien historia 1918-1922. SKS 2016
- Inkeriläisten sivistyssäätiö (toim.): Inkerin suomalaisten historia. K.J.Gummerus 1969
- Jouni Seppinen: Nälkää vastaan – Herbert Hooverin avustus-

organisaatioiden toiminta Suomessa ja Tampereella
1919-1920. Pro Gradu-tutkielma, Tampereen yliopis-
to 2010

Suvannon seudun historian
työryhmä (toim.):

Suvannon seutu 1917-1921. Eura Print Oy 2015

Eino Rahikka:

Amerikan Punainen Risti Raudussa. Artikkeli Rautu-
laisten lehdessä 2/1969

Veikko Vaikkinen:

Kirjasalon tasavalta. Artikkelit Rautulaisten
lehdessä 2/2019

Matti Tainan antamat suulliset tiedot 2024